

Miks on tsiviilkriisi ja riigikaitse seadust vaja?

- Kriisideks valmistutakse, neid lahendatakse ja juhitakse praegu tsiviilkriisides, erakorralises seisukorras ja riigi sõjalises kaitses erinevalt.
- Puhast kriisi, mis piirdub üksnes ühe valdkonnaga ja mille lahendamiseks piisab ühe valdkonna ressurssidest, leidub harva, kui üldse.
- Kõik laia riigikaitse osalised, nt riigiasutused, kohalikud omavalitsused (*edaspidi KOVid*) elutähtsa teenuse osutajad (*edaspidi ETOd*), põhiseaduslikud institutsioonid jt, peavad olema valmis erinevates kriisiolukordades oma põhiülesannete täitmist jätkama. Seni on ulatuslikeks kriisideks, sh sõjaliseks kriisiks valmistumise ülesanne olnud mitme tsiviilasutuse jaoks ebaselge.
- Kehtivas õigusruumis ei ole piisavalt paindlikkust sõjalise ohu korral kiireks tegutsemiseks.

Mis on kõige olulisemad muudatused?

Uus seadus aitab valmistuda nii suurteks kui ka väiksemateks kriisideks ning **tervikliku õigusruumi loomisega seatakse selgemad ootused kriisi lahendajatele**: valitsusele, ametiasutustele, KOVidele ning ETOdele.

Eelnõu ühendab senise riigikaitseseaduse (*edaspidi RiKS*), erakorralise seisukorra seaduse (*edaspidi ErSS*) ja hädaolukorra seaduse (*edaspidi HOS*). Seadusesse tuuakse kõik **põhiseaduses nimetatud erikorrad** (eriolukord, erakorraline seisukord, sõjaseisukord), nende ennetamine, nendeks valmistumine, nende juhtimine ning nende lahendamiseks kohaldatavad meetmed.

Senised hädaolukordade ja erakorralise seisukorra lahendamine, elutähtsate teenuste tagamine ja riigikaitseülesannete loogika koondatakse tervikliku vaatega **kriisiülesannete süsteemiks**. Kriisiülesannete täitmine on vajalik igasuguse kriisi lahendamiseks ja/või kriisi mõjude leevendamiseks.

Mh täpsustatakse **KOVide kriisiülesanded**, sh luuakse õiguslik alus kriisiolukorras keskenduda ennekõike kriisiülesannete täitmisele. KOVidel tuleb kriisiolukorras keskenduda ennekõike elutähtsate teenuste tagamisele (veevarustus, kanalisatsioon, kaugküte, teede korrashoid), oma territooriumil evakuatsioonikohtade määramisele ja kasutuselevõtmisele ning ulatuslikule evakuatsioonile kaasaaitamisele (sh toidu ja joogivee võimaldamisele) ning olulisemate sotsiaal- ja haridusteenuste pakkumisele.

Kõikide kriisiülesandega asutuste kohustus on tagada asutuse **toimepidevus** – see tähendab asutuse sisemise töökorralduse läbimõttlemist selliselt, et erinevate ootamatuste ilmnedes suudetakse kriisiülesannete täitmisega jätkata ning tagada enda inimeste turvalisus. Ka valitsusasutuste valmidustasemed ja objektiivset regulatsiooni on osa toimepidevusest.

Kasutusele võetakse uus tsiviil- ja riigikaitsekriise ühendav valmidusaste **kriisiolukord**,¹ mille kehtestab Vabariigi Valitsus ja mille üldjuht on peaminister.

Kriisiolukorra vahetut lahendamist juhib jätkuvalt kriisiolukorra lahendamise eest vastutav **asutus** (Kaitsevägi, Päästeamet, Kaitsepolitsei amet, Riigi Infosüsteemide Amet jt).² Elutähtsa teenuse suuremahulise katkestuse korral on juhtivaks elutähtsa teenuse korraldaja (KOVid, Eesti Pank, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium jt).

Kriisiolukordadeks valmistumiseks tekib **ühtne planeerimissüsteem**. 18.10.2024 jõustunud HOS muudatustega tekib terviklik ning kõiki riske ja laia riigikaitse osalisi hõlmav riskide hindamise süsteem. Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse jõustumisel tekib ka ühtne plaanide koostamise protsess – kõigil on edaspidi võimalik koostada üks plaan nii kriisiolukorraks kui ka väiksemateks sündmusteks. Hakatakse koostama ka uut planeerimisdokumenti – Vabariigi Valitsuse kriisiplaani.

Tähtsustatakse elanikkonnakaitset, sh reguleeritakse mõiste esimest korda seaduse tasandil. **Päästeamet** muutub seaduse tasandil elanikkonnakaitseasutuseks ning saab **võimalused ja õigused, et ellu viia ulatuslikku evakuatsiooni, varjumist ja viivitamatu ohuteate edastamist**.

Kriisiolukorras vastu võetud otsuste üle, sh kriisiolukorra lõpetamata jätmise üle **järelevalvet hakkab tegema õiguskantsler**.

Taust:

Uue seadusega tekib ühtne ja selge õiguslik raam ja kriisikäsitlus. Seaduse vastuvõtmisega tunnistatakse HOS, ErSS ja RiKS kehtetuks ning kolme seaduse regulatsioonid koondatakse uude seadusesse.

Uue seaduse väljatöötamist alustati 2020. aasta aprillis valmisoleku seaduse (VOS) nime all. Seejuures on arvesse võetud õppetunde, mida oleme saanud nii suurtest kriisidest (nt COVID-19 pandeemia, täieulatuslik sõda Ukrainas ja sellest tulenenud suur sõjapõgenike liikumine Eestisse) kui ka õppustest.

¹ Kriisiolukorra otsustab Vabariigi Valitsus, kui on vajalik lahendada suure mõjuga tsiviilkriisi või tagada riigikaitse ning seda ei saa teha ilma mitme asutuse või isiku tegevuse ühtsuse ja koordineerituse ning mille lahendamine ei ole võimalik valitsuse- ja peaministrikeskset juhtimiskorraldust ja isiku põhiõigusi ning -vabadusi piiravaid meetmeid rakendamata ning tavapärasest rohkem võimeid, vahendeid ja varusid kaasamata.

² Kriisiolukorra lahendamise eest vastutavad riigiasutused määratakse ülesannete jäävuse põhimõttel Vabariigi Valitsuse kriisiplaanis.